

कक्षा- V

विषय:-संस्कृतम्

पाठ:-3

पुल्लिंग-द्विवचनम्

★ संस्कृत में द्विवचन का अर्थ है- एक साथ दो,जैसे- दो बालक,दो हाथी।

अकारान्त पद पुल्लिंग द्विवचन के अंत में "औ" स्वर का प्रयोग होता है।जैसे-

प्रातिपदिकम्	एकवचनम्	द्विवचनम्
नर	नरः	नरौ
पर्वत	पर्वतः	पर्वतौ
पुरुष	पुरुषः	पुरुषौ

★ पठ् धातुरूप, लट् लकार,प्रथम पुरुष -

	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम पुरुष	पठति	पठतः	पठन्ति
मध्यम पुरुष	पठसि	पठथः	पठथ
उत्तम पुरुष।	पठामि	पठावः	पठामः

अभ्यास कार्य -

१- द्विवचनपदानि चित्वा लिखन्तु-

( द्विवचन शब्दों को चुनकर लिखें)

- (क) नरः, मनुष्यः, पुरुषौ। पुरुषौ।  
(ख) पर्वतौ, वृक्षः, सूर्यः। .....।  
(ग) कृशः, छात्रौ, बालः। .....।  
(घ) जनः, नरौ, पुरुषः। .....।  
(ङ) पुत्रौ, छात्रः, बालः। .....।

२-उदाहरणानुसारं परिवर्तनं कुरुत-

(उदाहरण के अनुसार परिवर्तन करें )

- (क) बालः बालौ (ख) छात्रः .....  
(ग) मनुष्यः ..... (घ) पुत्रः .....  
(ङ) वृक्षः ..... (च) जनः .....

३- उदाहरणानुसारं द्विवचनस्य रूपाणि चिह्नि कुरुत-  
(उदाहरण के अनुसार द्विवचन के रूपों को रेखांकित करें)

- (क) पिता - पितरौ (ख) कृष्णौ - कृष्णः  
(ग) अध्यापकौ - अध्यापकः (घ) कुशः - कुशौ  
(ङ) वृक्षः - वृक्षौ (च) आचार्यो - आचार्यः  
(छ) छात्रौ - छात्रः (ज) जनः - जनौ  
(झ) मनुष्यः - मनुष्यौ (ञ) रामः - रामौ

४-आम् वा न लिखत-

( 'हाँ' है तो 'आम्' और नहीं है तो 'न' लिखें )

- (क) रामलक्ष्मणौ - एकवचनम् न  
(ख) लक्ष्मणः - द्विवचनम् .....  
(ग) कृष्णार्जुनौ - एकवचनम् .....  
(घ) जनः - एकवचनम् .....  
(ङ) नरौ - द्विवचनम् .....  
(च) पुरुषः - एकवचनम् .....  
(छ) सूर्यः - द्विवचनम् .....  
(ज) पर्वतौ - एकवचनम् .....  
(झ) चन्द्रः - एकवचनम् .....  
(ञ) बालौ - द्विवचनम् .....

५-रिक्त स्थानों को भरें -

	<u>एकवचन</u>	<u>द्विवचन</u>	<u>बहुवचन</u>
प्रथम पुरुष	पठति	.....	पठन्ति
मध्यम पुरुष	.....	पठथः	पठथ
उत्तम पुरुष।	पठामि	.....	.....

---